

125); *té de rōka* Ares del Maestre (o *té* i prou, que tenen el seny de no voler-ne saber d'altre), 1961, *te de roca* o *anis de grano* a Benasc (1965). També té gran difusió (no sé per quin dels dos), en els Pirineus Or. *té de muntanya*, sobretot al Capcir, Cerdanya i Formiguera; a Er me'n donaven una tassa en una cabana geliu, 1959; *té roig* herba boscana a Alzira (1962).

DERIV.: *Tetera*, manllevat del fr. antiq. *tbetière*, forma emprada en el S. XVIII (Nyrop, *Festgabe Mussafia*, 507), avui refet com *théière*. *Teina*. *Teàcies*.

Té, interj., de l'imp. de TENIR *Teàndric*, *teàntrop*, -òpic, *teantropisme*, V. *déu* (III, 113a48, format amb gr. *ἀνῆρ*, *ἀνδρός* 'home mascle', i amb *ἀνθρωπος* 'ésser humà').

TEATRE, pres del ll. *theātrum*, i aquest del grec *θέατρον* id., derivat de *θεάομαι* 'jo miro, contemplo'. □ 1.ª doc.: 1507, Busa-N.

Primer entrà en la forma semi-llatina *teatro*, que naturalment no era llavors castellanisme —avui sí que ho seria—, i se li mantingué aquesta forma en el Principat (segons els diccs. OPou, *DTo.*, Lacav., Belv., Labèrnia 1840-68) sense cap influència castellana fins al 3.^r quart del S. XIX, si bé els valencians ja s'havien avançat (CROS, *teatre*, 1764, Dicc., p. 225); després, ja plenament assimilats per la vida vigorosa del teatre català, va generalitzar-se la forma moderna (ja Labèrnia 1888) des de les grans creacions de Guimerà i Frederic Soler figuradament: «La Malehida --- Los estrangers que obiran --- / —Aquell gegant —exclaman— --- d'Espanya y català / Veu l'Ebre y lo Garona, Meditèrra y Atlàntic / --- / del Cid veu lo *teatre*, darrera l blanc Moncayo, --- / la fossa de Rolant», *Canigó* IV, v. 182. En el sentit propi, que ens interessa primordialment, ja figura *teatre* en el Princ. en les acotacions de *Galla Placidia* (1883) i *Mar i Cel* (1888), en les d'*Euda d'Uriach* d'Amadeu Vives (1900) etc.; i a Mall.: «Va entonar les fatídiques còbles de la Sibila ---; llavors l'enginyer recordà les melodies de l'art italià --- y la veu vincladissa, suau y pastosa dels cantants qu'havia aplaudits en els principals *teatres* d'Europa», JnRoselló (*Manyoc*, 183).

En un altre sentit, translàtic, era en el Princ., en els Ss. XVI-XVII: «*teatro*: la mesa de honor cubierta de terciopelo con el escudo de armas, que se pone frente a las primeras autoridades, en las iglesias, para arrodillarse en las grandes funciones» (*DAG.*)

DERIV.: *Teatral* [Busa-N.]: «Frederic Soler --- l'autor estimat del seu públic --- coneixedor de l'ànima humana i de la mecànica *teatral* --- en *La Dida* --- un instint segur dels afers *teatral*s retenia i dominava l'atenció de l'espectador», Coromines (O. C. 1186b, 1187a); *teatralment* [Lab. 1840]; *teatralitat*.

Amfiteatre [Lacav.], pres d'*ἀμφιθέατρον* id., format amb *ἀμφι* 'entorn'.

De la mateixa arrel que *θεάομαι* és el verb *θεωπέω* 'jo contemplo, examino, estudio', d'on *θεωπία* 'contemplació', 'meditació, especulació teòrica', i *θεωπικός* 'pertanyent a la meditació i especulació: d'aquest es

prengué *teòric* (Busa-N.),¹ *teòrica*, que en la forma femenina s'usà substantivat en el sentit de 'teoria' ja en Busa-N. («ciència especulativa; especulació: «commentatio; contemplatio; nuda commentationis cognitio, solitariae contemplationis notitia», Lacav.); també l'*Art de Contemplació* lul·lià (S. XIV), apèndix de *Blanquerna* «amor és concordança de *teòrica* e de pràctica a una fi» (*NCL.* III, 64.20); *teoria*, readaptat al substantiu grec s'introduí més tardanament [Lab. 1840]: «conjunt de coneixements i d'hipòtesis relatives a un ordre de fenòmens», EFontserè (*CiFiNat.*, lèxic); *teòricament* [Lab. 1840]; *teoritzar*, *teorització*, *teoritzador*; *teorètic* [*DOrt.*] no és gaire usual, si bé alguns, imitant-lo de l'angl. *theoretic(al)* i al. *theoretisch*, el prefereixen a *teòric* amb el valor d'allò 'que té caràcter d'una teoria científica'. *Teorema* [Belv.] del grec *θεώρημα* 'meditació', 'investigació'; *teoremàtic*.

¹ Ja en Llull: «Demana --- per qual sen era mills pràctic, e per qual, mills *teòric*», *A. Sci.* III, 75; en les obres del qual és també freqüent *la teòrica* per 'la teoria'.

Teb, *tèbeament*, *tebesetat*, V. *tebi*

TÈBER, ant. 'or fi', de l'àr. *tibr* id. □ 1.ª doc.: S. XV, *DAG.*, *AlcM.*

Per a l'etimologia, veg. Dozy, *Gloss.*, 350; TÍBAR, *DCEC/DECH.*

Tebesa, *tebesament*, V. *tebi*

TEBI, del ll. *τῆβιδος* id. □ 1.ª doc.: *tèbeament*, Llull; *tébeu*, fi S. XIV, Eiximenis; *tèbia*, S. XV; *tebi*, *DTo.* 1647.

La forma antiga d'aquest adjectiu, resultant de l'evolució fonètica normal en català, fou en el masculí *tébeu* i femení *tébea*; en el femení, la àtona en hiatus es convertí en *i*, donant la forma predominant *tèbia*; com que l'ús més corrent d'aquest mot és en combinacions femenines, especialment *aigua tèbia* (*temperatura*, *hora*, *amor tèbea*, *paraules tèbees* etc.), i *tèbiament*, la forma femenina reaccionant sobre la masculina, la canvià en *tebi*, tornant antiquat l'antic *tébeu* resultant de la secular evolució fonètica. La mateixa causa fa que des d'antic es trobin més testimonis de les formes femenines.

«Si era falsetat fortment combatuda --- covenria de necessitat que veritat vencés falsetat --- Mas cor los hòmens són amadors dels béns temporals, e *tèbeament* e ab poca devoció amen Déu e lur prohisme, per açò no han cura de destrohir falsetat e error», *Li. del Gentil* (p. 302.3f.). Ús figurat que trigà a generalitzar-se en català, car en traduir «il valent' uomo assai *tiepidamente* negava di aver fatto ---» del *Decameron* (III, nov. 3, ed. 1961, 181.26) els monjos de St. Cugat, el 1429, no gosant dir-ho igual en català posaren *simplement negà* (p. 171.17).

Del femení no escassegen els testimonis medievals: «Constància d'amor complida e fina, ço és que no és *tébea* ni tan solament calda», Arnau de Vilanova;